Una dita popular, nou indici de la catalanitat d'En Colom

Autor: Pep Mayolas
Data de publicació: 01-05-2010

30 de gener de 2009. Matí ennuvolat. En una residència geriàtrica del Maresme, al costat d'una finestra, una visitant habitual i una senyora resident intercanvien un comentari sobre el temps:

- Sembla que plourà, avui.
- Ja pot ploure, ja. Per mi, que plogui fins que en Colom begui a galet.

La darrera frase ha estat pronunciada per la senyora Paquita Badia, barcelonina de 90 anys d'edat. En preguntar-li d'on ha tret una expressió tan curiosa, explica que la deia un dels seus marits, que era de Girona. La senyora Paquita és vídua tres vegades i no recorda de quin poble gironí eren els pares del seu marit. Tampoc acaba de quedar clar si es tractava del segon o del tercer espòs, però el més important és allò que es desprèn d'una expressió que té tot l'aspecte d'una dita popular d'altre temps, pronunciada de manera espontània i natural com a resposta a un comentari prototípic sobre la meteorologia.

Tots sabem que beure a galet és l'acte de beure fent caure a la boca el raig prim de líquid (aigua, vi...) que brolla pel broc petit d'un càntir, un porró, etc. Beure a galet com a expressió figurada, però, vol dir "Creure-s'ho tot", segons el Diccionari de la llengua catalana de l'Enciclopèdia Catalana1. Al mateix diccionari, a continuació, la quarta accepció del mot galet diu, textualment:

"4 fer beure a galet fig Enganyar algú abusant de la seva credulitat"2.

Aquesta expressió, avui en desús com tantes i tantes que es van perdent del català genuí, l'havia sentida a la meva família en comentar com un nen de certa edat n'enredava un de més petit tot aprofitant-se de la seva innocència infantil.

"Mira-te'l, pobret, com el fa beure a galet! Ja n'hi ha prou, va".

De l'expressió de la senyora Paquita, aleshores, se'n desprenen algunes reflexions interessants. "Ja pot ploure, ja. Per mi, que plogui fins que en Colom begui a galet" significa, ras i curt, "Que plogui molt, tant com vulgui. Que plogui tant, que fins en Colom begui a galet", d'on s'infereix que a en Colom era gairebé impossible de fer-lo beure a galet. En Colom, per tant, estaria a les antípodes de la persona crèdula i fàcil d'enganyar. La sentència podria referir-se al Descobridor o també al seu fill Ferran, que com sabem s'oposà eficaçment a l'erosió dels drets de la família Colom amb arguments jurídics que allargaren els plets colombins durant anys, fins que la seva vellesa i mort aplanà el camí a les pretensions de la Corona.

Si anem una mica més enllà, és fàcil de notar que hi hauria una idea prèvia segons la qual a en Colom (pare o fill) no l'havien pogut enganyar, o no es deixava enredar, i això es reflectiria a nivell popular en una dita recurrent, "a en Colom sí que no el feien beure a galet!", de la qual cosa es dedueix que hi havia altres personatges, càrrecs, nobles, mandataris o funcionaris, a qui sí que enredaven i feien beure a galet, sovint o de tant en tant. Això lligaria amb la situació coneguda de l'avenç gradual de la castellanitat a partir del segle XVI i següents, i que amb males arts, incompliments, abusos o pràctiques contra furs aniria esgarrapant parcel·les de llibertat i de poder tot abusant de la tebior o la bona fe dels polítics catalans de cada època. En aquell estat de coses, el record del temps del Descobridor acudiria sovint a l'imaginari col·lectiu, i de manera natural es deurien gestar refranys populars com la dita que ha arribat fins a nosaltres.

Així, Que plogui fins que en Colom begui a galet és el reflex de la percepció general que, a en Colom, ningú no el feia beure a galet. És una sentència genuïnament catalana, que només pren una significació plena en la nostra llengua. I el mateix passa amb el sentit figurat que s'atorga a la locució beure a galet: que només té raó de ser en català. Aleshores, si "en Colom" era el referent popular que la gent d'aquest país contraposava als altres nobles o polítics catalans que sí que bevien a galet, és que en Colom era notòriament català.

Pep Mayolas

1 Diccionari de la llengua catalana, Enciclopèdia Catalana S.A., Barcelona, 2002, pàg. 787.
2 Ídem, pàg. 787.

Fotografia: http://calaixdetardaboirosa.blogspot.com